

Vedlegg 1

Mandat for offentlig utredning om lovverk, tiltak og ordninger for de samiske språkene i Norge

Bakgrunn

De tre mest utbredte samiske språkene i Norge er nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Sameloven § 1-5 slår fast at samisk og norsk er likeverdige språk. De skal være likestilte etter bestemmelsene i samelovens kapittel 3 om samisk språk.

Samelovens språkregler gir borgerne språklige rettigheter i møte med offentlige organ og tjenesteyting. De fleste bestemmelsene gjelder for forvaltningsområdet for samisk språk. Forvaltningsområdet består i dag av kommunene Karasjok, Kautokeino, Tana, Porsanger, Nesseby, Kåfjord og Lavangen i det nordsamiske området, Tysfjord i det lulesamiske området og Røyrvik og Snåsa i det sørsamiske området.

Regjeringen skal legge til rette for at samene skal kunne sikre og utvikle sitt språk og har det overordnede ansvaret for at nasjonale og internasjonale rettsregler for de samiske språkene blir fulgt opp. Sametinget forvalter midler til tospråklighet i kommuner og fylkeskommuner og har ansvar for utviklingen av de samiske språkene. Kommuner, fylkeskommuner og statlige etater i forvaltningsområdet har ansvar for gjennomføringen av samelovens språkregler. I Sametingsmelding om samisk språk 2013 er disse problemstillingene gjennomgått.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (nå Kommunal- og moderniseringsdepartementet) har foretatt en gjennomgang av samelovens språkregler. Gjennomgangen behandler de viktigste spørsmålene og problemstillingene som språkreglene i sameloven reiser, samt bestemmelser om samisk språk i andre lover. Departementet har vurdert bestemmelsene om samisk språk opp mot folkerettslige forpliktelser. Gjennomgangen viser at det har skjedd betydelige endringer i organiseringen av offentlig sektor siden språkreglene ble vedtatt i 1990, særlig i helse- og omsorgssektoren (bl.a. innføring av helseforetak, samhandlingsreform og fastlegereform). Rapporten viser at mange av reglene derfor har uklart rekkevidde, og også til dels er utdaterte.

Forvaltningsområdet for samisk språk omfatter opprinnelig seks kommuner innenfor nordsamisk språkområde. Situasjonen i kommuner hvor samene utgjør en mindre andel av befolkningen, kan være annerledes. Regelverket om samisk språk tar i liten grad høyde for slike ulikheter.

Store deler av den samiske befolkningen bor utenfor forvaltningsområdet for samelovens språkregler. Befolkningsutviklingen viser at mange samer flytter fra tradisjonelle samiske områder til større tettsteder og byer.

Rapporter om situasjonen for de samiske språkene viser gjennomgående at nordsamisk står forholdsvis sterkt i Indre Finnmark, men at situasjonen er sårbar i områder utenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Lulesamisk og sørsamisk er i en revitaliseringsfase, men er fortsatt svært sårbare språk. Undersøkelser om samisk språk viser også at det er store variasjoner i hvordan kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk følger opp bestemmelsene i samelovens språkregler.

Fremtiden for de samiske språkene er avhengig av hvilke muligheter den enkelte har til å lære og bruke samisk språk. Det er i dag utfordringer knyttet til den enkeltes rett til opplæring og

bruk av samisk språk. Aktuelle problemstillinger knytter seg til synlighet og bevissthet om de samiske språkene i samfunnet, behovet for personer med kompetanse i samisk språk, behovet for terminologi på de samiske språkene og behovet for arenaer hvor man kan bruke språket i fellesskap med andre.

Mandat

Utvalget skal redegjøre for gjeldende ordninger, tiltak og regelverk knyttet til de samiske språkene, og vurdere hvordan disse kan tilpasses dagens organisering av offentlig sektor og sikre funksjonelle og likeverdige offentlige tjenester på samisk. Utvalget skal særskilt vurdere løsninger som bidrar til forenkling, herunder vurdere hvordan teknologiske løsninger kan styrke og forenkle bruken av de samiske språkene. Utvalget skal vurdere fleksible løsninger som tar høyde for at situasjonen for samiske språk varierer, og at kommunene har ulike utfordringer og behov. Utvalget skal vurdere aktuelle løsninger i lys av det pågående arbeidet med å skape større og mer robuste kommuner.

Utvalget skal vurdere og komme med forslag til hvordan kommuner og andre offentlige tjenesteytere kan sikres personale med kompetanse i samiske språk. Utvalget skal i den sammenhengen legge vekt på ordninger og tiltak som bidrar til at flere lærer seg og bruker de samiske språkene, og hvor dagens institusjoner og infrastruktur utnyttes bedre for å sikre og utvikle sør-, lule- og nordsamisk språk.

Med utgangspunkt i gjennomgangen av samelovens språkregler, samt bestemmelser om samisk språk i andre lover, skal utvalget utrede og eventuelt fremme forslag til endringer i lovverket for bruk av og opplæring i samiske språk, inkludert:

- dagens ordning med et forvaltningsområde for samisk språk, herunder prosedyrer for innlemmelse, og spørsmålet om det bør innføres ulike kategorier av språkkommuner og/eller et mer fleksibelt regelverk
- regler som er bedre tilpasset dagens organisering av offentlige tjenester, herunder spørsmålet om retten til å bruke samisk i større grad bør knyttes til tjeneste eller individ enn til geografisk område, organ eller institusjon.

Eventuelle forslag til endringer skal være i tråd med Norges internasjonale forpliktelser. Utvalget skal også se hen til ordningene i Sverige og Finland, samt vurdere og eventuelt komme med forslag til språklig samarbeid på tvers av grensene.

Utvalget skal gi en oversikt over dagens organisering og ansvarsfordeling mellom Sametinget og andre offentlige instanser med ansvar for samiske språk, og eventuelt fremme forslag til endringer i myndighets- og rollefordelingen mellom Sametinget, staten, kommuner og andre offentlige instanser. Utvalget skal videre vurdere hvordan dagens ordning med oppfølging av de samiske språkreglene i lovverket og klagebehandling fungerer, og om det er behov for endringer. Utvalget skal også vurdere om gjennomføringen av språkreglene kan styrkes ved bedre veiledning, samarbeid og dialog mellom ulike instanser, og fremme eventuelle forslag til forbedringer, for eksempel gjennom en ombudsfunksjon eller ved andre tiltak.

Utvalget skal utrede økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene. Minst ett av utvalgets forslag skal baseres på uendret ressursbruk.

Utvalget skal i sitt arbeid legge opp til dialog med sentrale samiske institusjoner samt kommuner og andre offentlige tjenesteytere. Utvalget skal se hen til arbeidet med

kommunereformen og til utvalget som skal utrede tolketjenester i offentlig sektor. Utvalget skal holde seg orientert om relevant lovarbeid på språkområdet i regi av Kulturdepartementet.

Utvalgets sekretariat skal ligge til Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Sametinget skal legge til rette for sekretariatets arbeid, herunder at sekretær i perioder kan ha arbeidssted ved Sametinget. Utvalget skal avlevere sin utredning innen 15. februar 2016. Dersom andre prosesser tilsier det, kan utvalget bli bedt om å avgi delutredninger på et tidligere tidspunkt.